

УДК: 332.3.009

DOI: 10.36919/2312-7812.3.2023.05

*Н.С. Прокопенко, А.О. Тимошенко,
С.В. Чигринець*

АДАПТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ДО ВІТЧИЗНЯНИХ РЕАЛІЙ

У статті досліджено зарубіжний досвід країн Західної Європи та Азії щодо фінансування аграрного сектору у післявоєнний період.

У цьому дослідженні розглядаються різні стратегії та підходи, які були застосовані різними країнами для підтримки сільськогосподарських підприємств у складних умовах. Було з'ясовано, що успішна відбудова економіки країн, у тому числі й галузі сільського господарства, була можлива завдяки «Плану Маршалла», який був розроблений американцем Дж. К. Маршаллом для фінансування відродження країн Європи і Азії. Дослідження розглядає, як фінансові механізми були адаптовані та запроваджені для забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського бізнесу та економіки сільськогосподарської галузі. Стаття висвітлює інноваційні методи, які використовуються для забезпечення фінансування, стимулювання зростання та підвищення стійкості в сільськогосподарському секторі, сприяючи ширшому розумінню політиків і зацікавлених сторін у подібних контекстах. Також у статті проаналізовано збитки, яких зазнала Україна за півтора роки війни та які програми державної підтримки уже діють на території держави і які планується впровадити у практичне буття. Автором було досліджено сучасний «План Маршала», який готується для України і в які сектори сільськогосподарської галузі буде направлено фінансування.

The article examines the foreign experience of Western European and Asian countries regarding the financing of the agricultural sector in the post-war period. This study explores various strategies and approaches that different nations employed to support agricultural enterprises under complex conditions. It has been determined that the successful economic reconstruction of countries, including the agricultural industry, was made possible through the "Marshall Plan," developed by American J.C. Marshall to finance the recovery of European and Asian nations. The conditions under which funds were allocated to countries for their restoration were analyzed, revealing that a constant and clear oversight by the US government over fund utilization was a primary requirement. The financing of agriculture in the post-war period was directed towards the acquisition of seed materials, fuel, fertilizers, agricultural machinery, livestock, and poultry. Irrigation systems were established and repaired. The development of small and medium-sized farms was prioritized.

The research delves into how financial mechanisms were adapted and implemented to ensure the sustainable development of agricultural businesses and rural economies. The article highlights innovative methods used to secure funding, stimulate growth, and enhance resilience in the agricultural sector, contributing to a broader understanding for policymakers and stakeholders in similar contexts.

Additionally, the article analyzes the losses Ukraine experienced during a year and a half of conflict, as well as the existing state support programs within the country and those planned for implementation. The author investigates the modern "Marshall Plan" being prepared for Ukraine and the specific aspects to be financed within the agricultural sphere. It is established that drawing from Israel's experience would be beneficial for Ukraine in the implementation of the new "Marshall Plan," as Israel stands as a robust producer of agricultural products for both domestic consumption

and export. The experience of Israel is valuable not only due to its agricultural prowess, but also because the country has managed to thrive amid ongoing conflicts with Iran and Palestine.

Ключові слова: військовий конфлікт, сільське господарство, «План Маршала», земельна реформа, фермерські господарства, фінансування.

Keywords: military conflict, agriculture, Marshall Plan, land reform, farms, financing.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сьогодні сфера сільського господарства є дуже вразливою та нестабільною. Через повномасштабне вторгнення країни-агресора на територію України під окупацією опинилися значні території підприємств аграрного сектору. А також значна частина території нашої країни перебуває під постійними або періодичними обстрілами, що практично унеможливує підготовку та засів полів, збір урожаю, так як є небезпечним для життя та здоров'я працівників. Окупація наших територій та бойові дії стали причиною зниження посівних площ майже на 3,5 млн гектарів. Не менш важливим фактором гальмування розвитку сільського господарства є досить рясна замінованість деокупованих територій та значні руйнування підприємств-аграріїв, а саме знищення техніки, складів та інших приміщень унаслідок влучання ворожих снарядів, зменшення кількості робочої сили, паливно-мастильних матеріалів, руйнація або пошкодження логістичної структури. На вирішення питань стабілізації та відновлення аграрного сектору економіки України потрібні фінансові вливання як із боку держави, так і з боку іноземних партнерів.

Відновлення сільського господарства України є важливим як для економіки країни, так і для країн Європи і світу, адже Україна до лютого 2022 року мала досить потужний експортний потенціал зернових та олійних культур. У 2021 році «продуктовий» внесок нашої країни до потужностей світового продовольчого ринку став еквівалентом повного забезпечення харчуванням приблизно для 400 млн. осіб [1], продукція українських підприємств сільського господарства постачалася більше, ніж у 180 країн світу, а особливо до країн ЄС - майже 30 %. За період 2021 року Україна експортувала закордон близько 6 млн тонн олії, що складає 47% від світових продажів. Після початку вторгнення кількість олії на експорт значно знизилась, що привело до її здорожчання та дефіциту закордоном. Так, у Туреччині ціни на соняшникову олію зросли майже на 30%.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початок повномасштабного вторгнення росії в Україну став однією з найбільш обговорюваних і найбільш гостріших тем у світі. Як вітчизняні, так і закордонні науковці, політики, підприємці, аналітики, журналісти та експерти висловлюють свої пропозиції щодо розвитку та стабілізації різних галузей економіки України, у тому числі й сільського господарства, у воєнний та пост воєнний періоди. Серед вітчизняних та зарубіжних вчених проблематикою розвитку фінансування сільського господарства з врахування досвіду країн зарубіжжя займалися: Дж. Стенворт, Б. Сміт, В. І. Ляшенко, М. Ж. Дідик, Н. В. Негрей, А. А. Тараненко та І. С. Костенко [2], Н. С. Танклевська та О. О. Синенко [3], Г. О. Андрощук та інші. На сьогодні також багато періодичних видань, громадських організацій, благодійних фондів та експертів України та світу долучилися до обговорення питання підтримки та відновлення аграрного сектору України, а саме: ГО «Екодія» розглядає можливості інвестицій ЄБРР та інших міжнародних фінансових установ та організацій

у розвиток сільського господарства в Україні [4], в «Урядовому кур'єрі» висвітлюються пріоритети сільського господарства України під час війни [5], в «Українській правді» - приведено результати аналізу з успішного виходу з поствоєнної кризи Німеччини з метою адаптації до вітчизняної практики [6] та інші.

Мета дослідження. Основною метою статті є аналіз досвіду країн світу щодо фінансування сектору сільського господарства в умовах війни та поствоєнний період і можливість адаптації їх досвіду на теренах України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На сьогодні, не зважаючи на дію збройного конфлікту на території України, наша держава залишається вагомим світовим учасником торгівлі продукцією сільського господарства, що є найбільш перспективним сектором економіки. Сільськогосподарські угіддя складають 41,5 млн га, що становить 70% території нашої країни. Варто зазначити, що незважаючи на військові дії, руйнування, міграцію трудової сили, нині збережено 70-75% експортного потенціалу сільського господарства, проте цього не достатньо для повноцінного функціонування цього сектору. І саме, для стабілізації сільськогосподарського сектору після початку війни та по часі її закінчення, слід скористатися досвідом зарубіжних країн, які уже успішно справлялись із цією задачею у минулому.

На жаль, війна торкнулась більшість країн світу, а у деяких вони продовжуються й до нині, тому всі вони мали досвід фінансування сільського господарства у складних економічних умовах. Найбільш успішною економічною програмою з відбудови країн у поствоєнний період є «План Маршала». Він був розроблений та застосований держсекретарем США Джорджем К. Маршаллом після закінчення Другої світової війни для відновлення економіки країн Європи. В тому числі він передбачав фінансування аграрного сектору європейських країн, а саме виробництво власної продукції безпосередньо за умов контролю використання коштів урядом США, що унеможливило виникнення і поширення корупції. Деталі «Плану Маршала» представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

«План Маршала»

Мета плану	Умови уряду США	Наслідки
1) виділення фінансових ресурсів для країн Європи за умови їх використання безпосередньо для підвищення виробництва та досягнення фінансової стабільності 2) створення необхідних сприятливих умов для імпорту товарів із США, адже європейські країни зобов'язані були купувати переважно американські товари за отриману фінансову допомогу. 3) заохочення вкладення американських інвестицій як від уряду, так і від приватного сектору.	1) вести звіт для уряду США про поточний стан справ у економіці країни. 2) не продавати товари стратегічного значення країнам СРСР. 3) фінансово заохочувати розвиток приватного сектору економіки, у тому числі розвиток фермерського господарства. 4) відмовитися від націоналізації промисловості. 5) виключити представників комунізму із уряду країни.	1) стрімке відновлення економік країн Європи на умовах ринкових відносин. 2) приведення до стабільного стану внутрішньодержавного економічного та фінансового середовища. 3) створення умов для вільного розвитку демократії. 4) підсилення процесів інтеграції 5) розгорання «Холодної війни» та розкол Європи.

* Джерело: опрацьовано автором за даними [7]

У 1947 році за цим планом було запропоновано допомогу всім країнам Європи, які постраждали від військових дій, у тому числі й СРСР та Східній Європі, яка була захоплена радянською армією. Проте допомогу прийняли лише 17 країн Західної Європи. Загальна сума виділеної допомоги сягала близько 13 млрд дол США і була розподілена на 4 роки. У таблиці 2 та на рисунку 1 представлено обсяги надання коштів країнам Європи.

Таблиця 2

**Обсяги надання коштів країнам Європи за «Планом Маршалла»
між, млн дол США***

Країна	Роки			Разом, млн дол США
	1948-1949	1949-1950	1950-1951	
Австрія	232	166	70	488
Бельгія та Люксембург	195	222	360	777
Данія	103	87	195	385
Франція	1 085	691	520	2 296
Німеччина (ФНР)	510	438	500	1 448
Греція	175	156	45	366
Ісландія	6	22	15	43
Ірландія	88	45	—	133
Італія і Трієст	594	405	205	1 204
Нідерланди	471	302	355	1 128
Норвегія	82	90	200	372
Португалія	—	—	70	70
Швеція	39	48	260	347
Швейцарія	—	—	250	250
Туреччина	28	59	50	137
Велика Британія	1 316	921	1 060	3 297
Разом	4 924	3 652	4 055	12 741

* Джерело [7]

Як видно з таблиці найбільше коштів було виділено для Великої Британії — 24% від загальної суми, Франції — 21%, Німеччина та Італія отримали — по 11% від загальної суми, хоч і були у блоці нацистських країн, проте повноцінна відбудова Європи неможлива без відновлення економіки всіх великих країн.

Більшість країн, які отримали грошові кошти за цим планом, витратили майже 50% від їх обсягів на закупівлю продуктів харчування, племінної худоби, птиці та кормової бази для галузі тваринництва, сільськогосподарської техніки, насіннєвого матеріалу, паливно-мастильних матеріалів, добрив тощо. Більшою мірою акцент дій було спрямовано на розвиток галузі сільського господарства, адже після тотальних руйнувань заводів, фабрик та інфраструктури, саме ця галузь могла забезпечити населення продуктами харчування та створити хоча би сезонні робочі місця. Планувалося, що за 4-5 років завдяки американському фінансуванню сільського господарства європейських країн, рівень ВПП останніх зросте на 15% у порівнянні з довоєнними роками. Проте, цей план провалився, через непридатність деяких земельних ділянок для вирощування сільськогосподарської продукції, також через перебиті водні артерії та у зв'язку з витрачанням багато часу і коштів для освоєння нових технологій, які прийшли зі США.

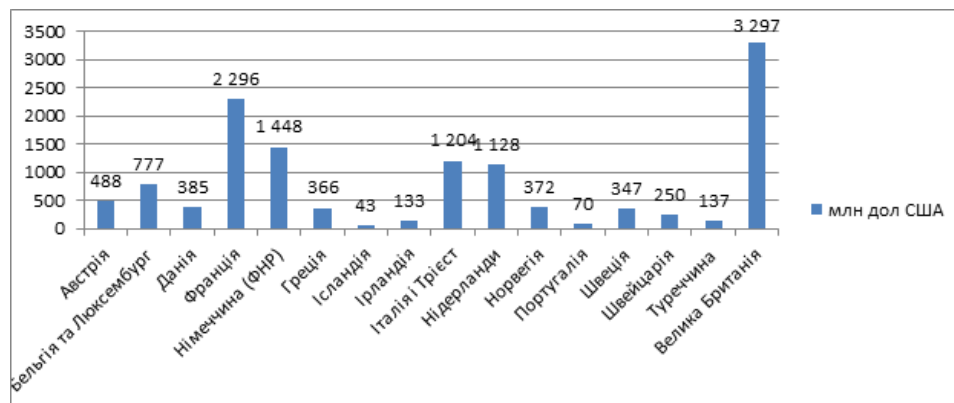

Рис. 1. Обсяги допомоги країнам Європи згідно «Плану Маршалла» [7]

За освоєнням коштів уважно слідкували представники уряду США, що унеможливило розвиток та процвітання корупції — кошти витрачались чітко на умовах США. Через порушення визначених умов у Плані, на Італію було накладено штрафні санкції, а Грецію виключили із програми. Саме Греція від США отримала майже найбільшу частку на розвиток сільського господарства, адже країна, яка складалася переважно з сіл, була напівзруйнована. Було спалено вщент майже 2 тис сіл, селяни втратили тяглову худобу, що унеможливлювало відродження сільського господарства. Уряд США прийняв рішення про відправлення селянам кілька тисяч мулів та коней, що мало сприяти початку обробітку сільськогосподарських угідь.

Німеччина теж отримала фінансування від США, проте на більш жорстких умовах, так як саме вона розв'язала війну. Поряд з цим, американський уряд і їх союзники схилилися до думки, що відновлення та повноцінний розвиток Західної Європи неможливо здійснити без Німеччини. Головна умова отримання фінансової допомоги цією країною полягала у переорієнтації країни з військової промисловості на текстильну, легку промисловість, виробництво харчових продуктів та побутової техніки. Не менше уваги приділялось і розвитку сільського господарства, адже за роки війни воно було майже витіснене виробництвом зброї. Ним займались переважно дрібні фермери, які мали у своїй власності кілька земельних ділянок і які були розкидані між собою майже по всьому регіону. На цих полях працювали переважно сім'ї, інколи вони використовували найману працю. Варто зазначити, що техніка для обробітку ґрунту, посіву та для збирання урожаю практично не залучалася. Після війни постало питання укрупнення господарств та освоєння фермерами сучасної техніки, що повинно було зробити виробництво продукції сільського господарства більш ефективним. За 2 роки влада Німеччини на умовах США провела земельну реформу і частину сільськогосподарських угідь юнкерських господарств було передано середнім та дрібним фермерським господарствам. Була проведена активна політика стимулювання фермерів в частині закупівлі сучасної сільськогосподарської техніки, та високосортних культур. Це сприяло тому, що у 1953 р. показники сільськогосподарського виробництва суттєво перевищили довоєнний рівень [8].

Після Другої світової війни перед Великою Британією було поставлено за мету збільшити виробництво продукції аграрного сектору на 60%. Для фермерів країни була розроблена низка заохочувальних програм: оновлення сільськогосподарської техніки, механізмів та обладнання, закупівля селекційних сортів сільськогосподарських культур, що сприяло би підвищенню врожаїв. Поряд з цим, у Великій Британії запроваджувалися стабільні ціни на основні аграрні культури протягом 18 місяців, а саме на: пшеницю, соняшник, ячмінь, картоплю, цукровий буряк, а на продукцію галузі тваринництва (м'ясо, яйця, сало, молоко) на 2-4 роки вперед. Це давало впевненість аграріям, що вироблена ними продукція не буде знецінена і вони будуть стабільно отримувати за неї кошти. Проте у 1953 році ціни на світовому ринку зернових культур впали, у зв'язку з чим мінімальні стабільно гарантовані ціни були заміщені на дефіцитні платежі на зерно. У 1957 році урядом було прийнятий закон, який накладав заборону зменшувати гарантовану ціну будь-якого сільськогосподарського продукту понад 4% за рік. У межах цього закону така ж заборона розповсюджувалася на ціни на велику рогату худобу та на продукти тваринництва: не можна було зменшувати ціни більше як на 9% протягом будь-яких трьох років поспіль та знижувати загальну вартість мінімальних гарантій більше, ніж на 2,5% упродовж року [8].

Завдяки політиці стабільних цін та вище означених гарантій, сільське господарство Великої Британії швидко розвивалося. Отримуючи стабільні доходи, аграрії почали інвестувати кошти у будівництво, новітні технології та дослідження. Останнє, сприяло виведенню нових сортів сільськогосподарських культур, розробці більш якісних гербіцидів та пестицидів, які дали змогу значно підвищити урожайність.

Заслугує на увагу і досвід Італії у вирішенні питання, що розглядається. Значний відсоток сум допомоги йшов компаніям-монополістам на розвиток промисловості, на будівництво, тобто була обрана політика монополізації галузей промисловості. Проте, держава викупувала у великих землевласників земельні угіддя площею більші за 100 га та продавала їх дрібним фермерам. У рамках цієї програми було продано близько 1,5 млн га. Це призвело до збільшення кількості малих та середніх фермерських господарств, що сприяло збільшенню попиту на техніку, паливо, насіннєвий матеріал та добрива, а значить і до зростання їх виробництва. Завдяки таким діям уряду на початку 60-х років сектор сільського господарства повністю відновився від війни та почав розвиватися.

Відбудова аграрного сектору Японії теж є прикладом ефективного відновлення країни після поразки у Другій світовій війні. Японія зазнала руйнування близько 70% інфраструктури, яка була необхідна для її ефективного розвитку, постачання палива, сировини до місць призначення. Першим кроком у відбудові країни стала ліквідація картелів, у власності яких було зосереджено акції найбільших компаній, що становили основу економіки Японії до початку війни. Ліквідувавши ці картелі, уряд встановив антимонопольний контроль. Потім було проведено земельну реформу, яка дозволила продаж сільськогосподарських земель. Державою було конфісковано всі земельні угіддя у довоєнних власників та продано за пільговими цінами новим власникам. Зазвичай, такими власниками ставали люди, які у минулому працювали на цій землі у якості найманої робочої сили. В Японії землі сільськогосподарського призначення складають лише 15% від загальної земельної площі держави, тому зусилля були зосереджені на ефективне використання цих земель. Заможні аграрії робили зна-

чні внески у розвиток нових технологій та здійснювали вклади у банківську систему. Також урядом було знято обмеження на переїзд із села до міста, що дало поштовх сільгоспвиробникам розвиватися і працювати ще більш ефективно: створювати комфортні умови праці і проживання у сільській місцевості..

Земельні реформи, які проводились паралельно у Південній Кореї за підтримки США такого ефекту не дали. Землі було поділено між новими власниками по 3-5 га, попереднім власникам було виплачено певну грошову компенсацію. Всі нові фермери мали свою невелику частку капіталу та рівномірний стабільний дохід, що дало змогу скоротити прірву між доходами. Селяни мали змогу продавати і заставляти свої земельні угіддя, використовували доходи від продажу продукції сільського господарства на свій розсуд, інвестували у новітні технології виробництва, почали з'являтися нові ліквідні ринки аграрної продукції. Проте, незважаючи на великі успіхи у сільському господарстві Південної Кореї, ціни на цю продукцію були занижені, і власники, більшу частину виробленої продукції, споживали самостійно.

У Японії та Південній Кореї у сільськогосподарській діяльності було зайнято майже 3/4 населення, зросли надходження від податків. Уряди цих країн активно залучали інвестиції у розвиток інфраструктури сільського господарства, регулярно підвищували кваліфікацію фермерів, надавали їм гранти на закупівлю якісних добрив, нових селекційних високоврожайних сортів рису, на будівництво систем зрошення земель, відбувалося зниження відсотку податкової ставки для сільськогосподарських кооперативів. Поряд з цим, незважаючи на значні успіхи у розвитку сільського господарства, згодом ці країни переорієнтувалися на розбудову важкої та хімічної промисловості, на винахідництво та патентування, машинобудування [9].

Заслугує на більш глибоке дослідження і адаптування досвіду Ізраїлю до вітчизняної практики у зв'язку з тим, що там і до нині точаться конфлікти з Іраном та Палестиною. Незважаючи на це, Ізраїль є досить заможною та процвітаючою країною. Після Другої світової війни ця країна, як і більшість країн Європи та Азії, отримала допомогу від США. Також Ізраїль став єдиною країною, облігації якої були дозволено розмістити у США. Значним внеском у відбудову країни стали репарації Німеччини, що у сучасному еквіваленті сягали 112 млрд дол. Першим кроком була лібералізація економіки, у тому числі й скасування розподільчої системи та державного регулювання цін. Країна відмовилася від емісії грошей на покриття витрат. Було побудовано Національний водопровід, порти, заводи з обслуговування енергетичної галузі. Відбулися зміни і у сільському господарстві: почали з'являтися індивідуальні фермерські господарства, кібуци та мошви, будувалася зрошувальні системи та сучасні переробні заводи [10].

Сьогодні Ізраїль забезпечує себе на 95% продукцією сільського господарства. Особливо вражає те, що країна, яка імпортувала майже 80% молока і молочних продуктів, славиться сьогодні високою часткою його експорту. Це пов'язано з тим, що фермери країни ставлять за ціль — зробити процес більш ефективним, більш технологічним. Тут пильно стежать за якістю отриманої продукції: починаючи від виведення племінних порід, правильного та збалансованого харчування, утримання та лікування поголів'я і аж до виходу кінцевої продукції із заводу. На фермах Ізраїлю діють обмеження по кількості поголів'я - утримується до 125 тисяч корів. Молоко приймають на переробку лише за визначеними квотами. Таким чином регулюють ціни на ринку

на готову продукцію та забезпечують стабільність закупочних цін на молоко, а саме на рівні 0,58 долара за літр.

За рік повномасштабної війни в Україні через агресію росії, збитки в Україні нині складають понад 500 млрд дол. Слід вказати, що це лише на підконтрольній території. З цієї суми, майже 10 млрд дол. сягають збитки сільського господарства. Обсяги збитків полягають: у знищенні сільгосптехніки, що становить близько 5 млрд дол.; здійсненні викрадення готової продукції, неможливістю зібрати урожай, загибеллю або неспроможністю подальшого утримання поголів'я тварин та птиці, бджіл — понад 2,5 млрд дол.; у руйнуванні та пошкодженні інфраструктури для зберігання продукції (зерносховища, токи, ангари тощо) на суму близько 2 млрд дол. (рис.2).

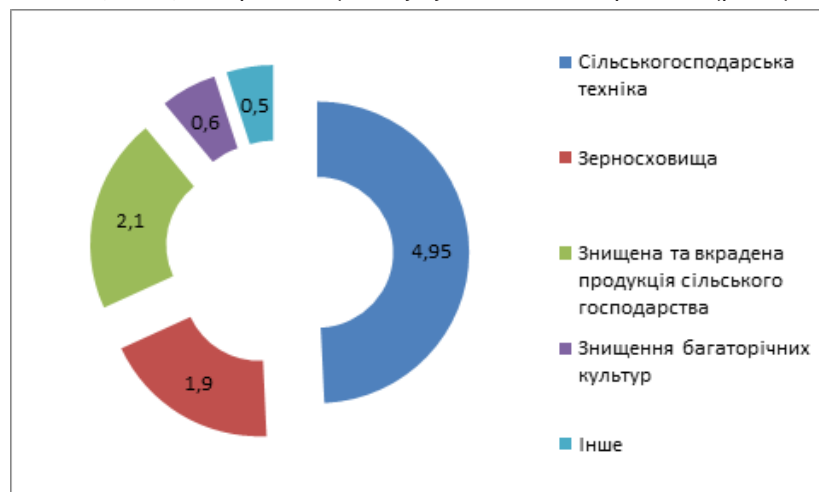

Рис. 2. Обсяги збитків сільському господарству за рік повномасштабної війни росії проти України, млрд дол. *

* Джерело: сформовано автором за даними [11]

Найбільш постраждалими регіонами є Донецька, Луганська, Харківська, Запорізька та Херсонська області, частина яких ще й досі перебуває під окупацією і після деокупації цих територій — суми завданих збитків, за прогнозами експертів, можуть подвоїтися (рис. 3). Херсонська область зазнала втрат не лише через окупацію, ведення на території регіону бойових дій, а ще і від підриву Каховської ГЕС. Значна частина Правого та Лівого берегів області була повністю затоплена, а деякі її частини й досі знаходяться під водою. Від цієї катастрофи постраждала також і зрошувальна система інших областей, що призвело до втрати частини урожаю.

Нині уряд готує подібний «План Маршалла» для України, він уже розроблений та презентований та складається із 24 томів і його вартість складає близько 750 млрд дол. План відбудови аграрного сектору економіки України, який був представлений у Луганно, прописаний в проєкті національної програми «Розвиток секторів економіки з доданою вартістю» та складається з 12 пунктів (рис.4) [13].

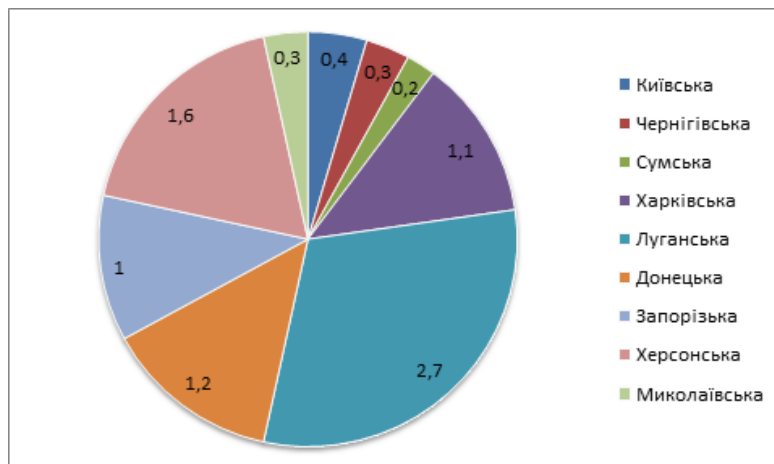

Рис. 3. Прямі втрати сільського господарства у розрізі областей за рік повномасштабної війни росії проти України, млрд. дол. *

* Джерело: складено автором за даними [12]

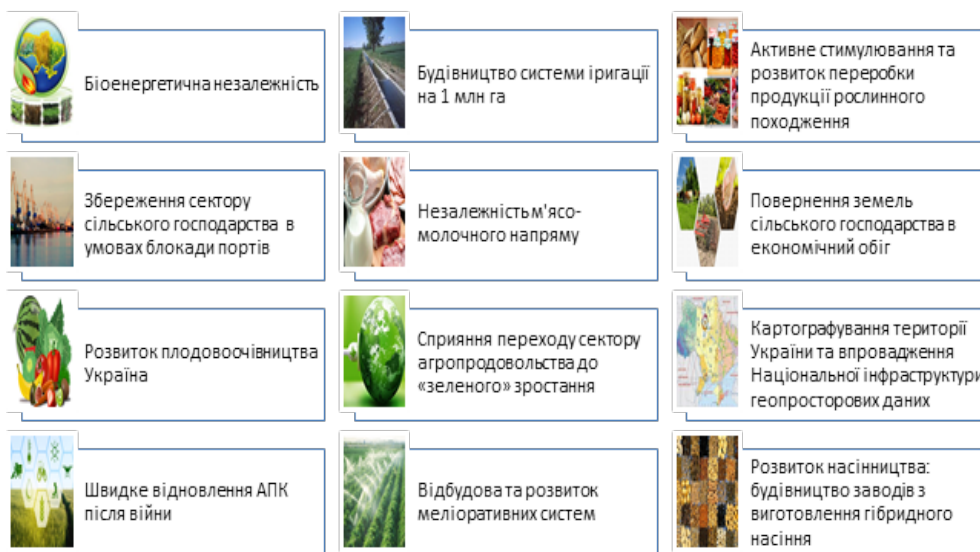

Рис. 4. Пункти розвитку сільського господарства України за проектом національної програми «Розвиток секторів економіки з доданою вартістю»*

* Джерело: складено автором за даними [13]

Як бачимо, «План Маршала», якому уже понад 75 років, можна адаптувати й до сучасних реалій. У реалізації цього плану візьмуть участь не лише США, а й країни Європи, що робить його ще більш перспективним для нас. Слід зазначити, що укра-

їнський уряд, починаючи з 2022 року проводить низку заходів задля стабілізації та утримання на довоєнному рівні виробництво сільськогосподарської продукції (рис.5).

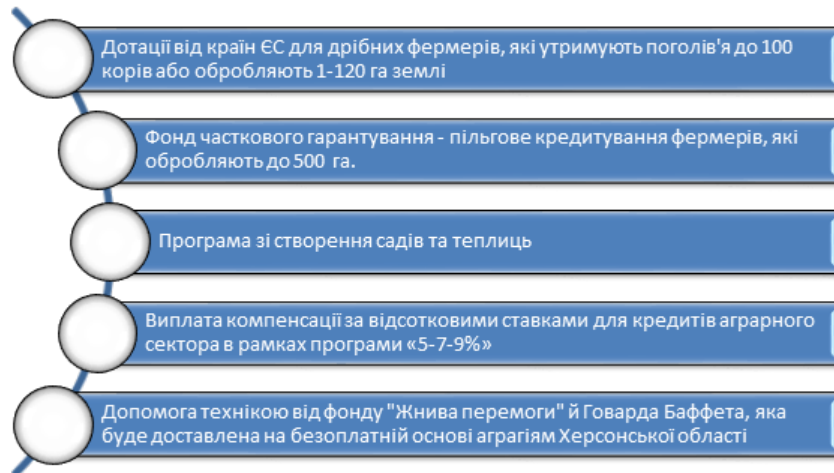

Рис. 5. Програми державної підтримки розвитку сільського господарства що впроваджені урядом України у 2022 р.*

* Джерело: систематизовано автором за даними [14]

Таким чином держава приймає активну участь у стабілізації та підтримці сектору сільського господарства, залучившись підтримкою країн Європейського Союзу та США.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Провівши аналіз досвіду країн Західної Європи та Азії щодо відбудови галузі сільського господарства у поствоєнний період, пропонується наступний висновок: у цих країнах особливу увагу приділяли розвитку малих та середніх фермерських господарств, надаючи їм пільгові кредити на придбання посівного матеріалу, пального, поголів'я тварин та птиці, земельних ділянок та засобів обробки ґрунту. Не менш важливим був і фактор стабілізації цін на внутрішньому ринку, для доступності її придбання покупцем зі середньостатистичним заробітком. Акцент також робився на закупку: високоякісних селекційних сортів сільгоспкультур, добрив з покращеними формулами, порід високопродуктивного скота та птиці, а також інноваційної техніки, викоріненні корупції тощо.

Для сьогоденних реалій України важливим виступає досвід Ізраїлю у повоєнній відбудові країни та ведення господарства в умовах конфлікту. У втіленні сучасного «Плану Маршала» для України слід адаптувати до вітчизняної практики досвід ізраїльського уряду в оподаткуванні, кредитуванні, сфері держпідтримки та інновацій щодо розвитку сільськогосподарських підприємств. Саме завдяки врахуванню досвіду країн, які підняли економіку з руїн, наша країна стане конкурентоспроможною, розвинутою та процвітаючою.

1. Україна годує 400 млн. людей у світі. Agronews. 10.02.2022. URL: <https://agronews.ua/news/ukrayina-goduye-400-mln-lyudej-u-sviti/> (дата звернення 04.08.2023); 2. *Негрей М.В., Тараненко А.А., Костенко І.С.* (2022). Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. Економіка та суспільство. Вип.40. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1474/1420> (дата звернення 04.08.2023); 3. *Танклевська Н.С., Синенко О.О.* (2020). Можливості адаптації зарубіжного досвіду щодо покращення фінансового механізму функціонування аграрних підприємств. Таврійський науковий вісник. Серія: «Економіка». Випуск 2. с.221-232. URL: <http://www.tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/69/67> (дата звернення 04.08.2023); 4. Офіційний сайт ГО «Екодія» (04.08.2023). Сільське господарство: пріоритети сталих інвестицій для сприяння відновленню України. URL: <https://ecoaction.org.ua/sh-priorytety-stalykh-investysij.html> (дата звернення 04.08.2023); 5. Газета КМУ «Урядовий кур'єр». (13.09.2022) Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silске-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet/> (дата звернення 04.08.2023); 6. *Юлія Юрків* (27.06.2022). Від руїн до світового лідерства в економіці. Як зруйнована Німеччина після Другої світової війни завдяки реформам змогла вийти на олімп світової економіки? Українська правда. рік. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/27/688588/> (дата звернення 05.08.2023); 7. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B0%D0%BB%D0%BB%D0%B0 (дата звернення 05.08.2023); 8. Як відбудовували агросектор після війни Німеччина, Італія та Велика Британія (24.08.2022). Головний сайт про агробізнес Latifundist.. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/980-vidbudovuyemo-yak-vidbudovuvali-agrosector-pislya-vijni-nimechchina-italiya-ta-velika-britaniya> (дата звернення 05.08.2023); 9. *Еліна Юрченко*. 6 азійських уроків для України: як земельна реформа сприяє індустріальному розвитку (12.12.2019.). UCAB: Український клуб аграрного бізнесу. URL: https://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/blog/ellina_yurchenko/6_aziyskikh_urokiv_dlya_ukraini_yak_zemelna_reforma_spriyae_industrialnomu_rozvitku (дата звернення 05.08.2023); 10. *Танклевська Н.С., Карнаушенко А.С., Петренко В.С.* (2022) Ізраїльський досвід післявоєнного відновлення економіки. Науковий вісник Льотної академії. Серія: Економіка, менеджмент та право. Вип.6 с.20-28. URL: <https://fmnzb.sfa.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/4.pdf> (дата звернення 05.08.2023); 11. Прямі збитки агросектору за рік повномасштабної війни сягнули \$8,7 млрд - KSE Institute. Інформаційне агентство Interfax-Україна. (20.04.2023). URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/905115.html> (дата звернення 05.08.2023); 12. Kyiv School of Economics. URL: <https://kse.ua/ua/> (дата звернення 05.08.2023); 13. План Маршалла для агро: сільське господарство в плані відновлення України (06.07.2022). Agroportal. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/plan-marshalla-dlya-agro-silске-gospodarstvo-v-plani-vidnovlennya-ukrajini> (дата звернення 05.08.2023); 14. Аграріям у 2023 році залишать ряд програм держпідтримки. Agrotimes.19.09.2022. URL: <https://agrotimes.ua/agromarket/agrariyam-u-2023-rocz-zalyshat-ryad-program-derzhpidtrymky/> (дата звернення 05.08.2023).

1. Ukraine feeds 400 million people in the world. Agronews. 10.02.2022. URL: <https://agronews.ua/news/ukrayina-goduye-400-mln-lyudej-u-sviti/> (access date 08/04/2023); 2. *Negrei M.V., Taranenko A.A., Kostenko I.S.* (2022). The agricultural sector of Ukraine in the conditions of war: problems and prospects. Economy and society. Issue 40. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1474/1420> (access date 08/04/2023); 3. *Tanklevska N.S., Synenko O.O.* (2020). Possibilities of adapting foreign experience in improving the financial mechanism of the functioning of agricultural enterprises. Tavriysk scientific bulletin. Series: "Economy". Issue 2. pp. 221-232. URL: <http://www.tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/69/67> (access date 08/04/2023); 4. Official website of the NGO "Ekodiya" (04.08.2023). Agriculture: priorities for sustainable investments to promote the recovery of Ukraine. URL: <https://ecoaction.org.ua/sh-priorytety-stalykh-investysij.html> (дата звернення 04.08.2023); 5. The Ukrainian government's agricultural policy during the war: changes in priorities. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silске-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet/> (дата звернення 04.08.2023); 6. From ruins to world leadership in economics. How was Germany after the Second World War able to emerge on the top of world economics? Ukrainian truth. year. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/27/688588/> (дата звернення 05.08.2023); 7. Free encyclopedia "Wikipedia". URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B0%D0%BB%D0%BB%D0%B0 (дата звернення 05.08.2023); 8. How were the agrosektor rebuilt after the war Germany, Italy and Great Britain (24.08.2022). Main site about agribusiness Latifundist.. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/980-vidbudovuyemo-yak-vidbudovuvali-agrosector-pislya-vijni-nimechchina-italiya-ta-velika-britaniya> (дата звернення 05.08.2023); 9. *Elina Yurchenko*. 6 Asian lessons for Ukraine: how land reform promotes industrial development (12.12.2019.). UCAB: Ukrainian Club of Agrarian Business. URL: https://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/blog/ellina_yurchenko/6_aziyskikh_urokiv_dlya_ukraini_yak_zemelna_reforma_spriyae_industrialnomu_rozvitku (дата звернення 05.08.2023); 10. *Tanklevska N.S., Karnaushenko A.S., Petrenko V.S.* (2022) Israeli experience in post-war economic recovery. Scientific Bulletin of the Aviation Academy. Series: Economics, Management and Law. Issue 6 p.20-28. URL: <https://fmnzb.sfa.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/4.pdf> (дата звернення 05.08.2023); 11. Direct losses of the agrosektor over the year of full-scale war reached \$8.7 billion - KSE Institute. Informational agency Interfax-Ukraine. (20.04.2023). URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/905115.html> (дата звернення 05.08.2023); 12. Kyiv School of Economics. URL: <https://kse.ua/ua/> (дата звернення 05.08.2023); 13. Marshall Plan for agro: agricultural sector in the plan of Ukraine recovery (06.07.2022). Agroportal. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/plan-marshalla-dlya-agro-silске-gospodarstvo-v-plani-vidnovlennya-ukrajini> (дата звернення 05.08.2023); 14. Farmers in 2023 will have a number of state support programs. Agrotimes.19.09.2022. URL: <https://agrotimes.ua/agromarket/agrariyam-u-2023-rocz-zalyshat-ryad-program-derzhpidtrymky/> (дата звернення 05.08.2023).

org.ua/sh-priorytety-stalykh-investysij.html (date of application 04.08.2023); 5. The newspaper of the CMU "Government Courier". (13.09.2022) Agriculture during the war: changing priorities. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silke-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet/> (date of application 04.08.2023); 6. Yulia Yurkiv (27.06.2022). From ruins to world leadership in the economy. How did the destroyed Germany after the Second World War, thanks to the reforms, be able to reach the Olympus of the world economy? Ukrainian Pravda. year. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/27/688588/> (date of application 08/05/2023); 7. The free encyclopedia "Wikipedia". URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B0_%D0%BB%D0%BB%D0%B0 (date of application 08/05/2023); 8. How Germany, Italy and Great Britain rebuilt the agricultural sector after the war (24.08.2022). The main agribusiness site of Latifundist.. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/980-vidbuduyemo-yak-vidbudovuvali-agrosektor-pislya-vijni-nimechchina-italiya-ta-velika-britaniya> (access date 08/05/2023); 9. *Elina Yurchenko*. 6 Asian lessons for Ukraine: how land reform contributes to industrial development (12.12.2019). UCAB: Ukrainian Club of Agrarian Business. URL: https://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/blog/ellina_yurchenko/6_aziyskikh_urokiv_dlya_ukraini_yak_zemelna_reforma_spriye_industrialnomu_rozvitku (access date 08/05/2023); 10. *Tanklevska N.S., Karnaushenko A.S., Petrenko V.S.* (2022) The Israeli experience of post-war economic recovery. Scientific Bulletin of the Flight Academy. Series: Economics, management and law. Issue 6, pp. 20-28. URL: <https://fmnzb.sfa.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/4.pdf> (access date 08/05/2023); 11. Direct losses of the agricultural sector during the year of the full-scale war reached \$8.7 billion - KSE Institute. Information agency Interfax-Ukraine. (20.04.2023). URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/905115.html> (access date 08/05/2023); 12. Kyiv School of Economics. URL: <https://kse.ua/ua/> (date of application 08/05/2023); 13. Marshall plan for agriculture: agriculture in the recovery plan of Ukraine (07.06.2022). Agroportal. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/plan-marshalla-dlya-agro-silke-gospodarstvo-v-plani-vidnovlennya-ukrajini> (date of application 08/05/2023); 14. A number of state support programs will be left to farmers in 2023. Agrotimes. 19.09.2022. URL: <https://agrotimes.ua/agromarket/agrariyam-u-2023-roczi-zalyshat-ryad-program-derzhpidtrymky/> (date of application 08/05/2023).

УДК: 330.34:502.131.1(477)

С.В. Бреус, М.П. Денисенко

DOI: 10.36919/2312-7812.3.2023.16

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ

Мета статті полягає у дослідженні, обґрунтуванні та узагальненні теоретичних підходів до категорій «сталий розвиток», «розвиток» та «економічна безпека».

Наукові результати, одержані у процесі дослідження, базуються на загально наукових та спеціальних методах, що слугують в якості підтвердження достовірності одержаних результатів та висновків, зокрема таких як: логічний, теоретичного узагальнення, індукції, дедукції, синтезу, монографічний, аналізу, узагальнення тощо.

Розкрито сутність економічних категорій «сталий розвиток», «розвиток», «економічна безпека». Визначено, що незважаючи на те, що науковцями комплексно розглянуті основні аспекти